

I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana

Cap al IV Congrés Universitari Català

Josep Ferrer, Bernat Padró Nieto, Violeta Quiroga (eds.)

Índex

Introducció.....	9
Consell de la Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana	15
DOCUMENT DE CONCLUSIONS I PROPOSTES.....	17
MARC HISTÒRIC I CONTEXTUAL	
ALBERT BALCELLS, Els congressos universitaris catalans.....	31
ANTONI GONZÁLEZ SENMARTÍ, La universitat pública catalana avui.....	45
MARCO ANTONIO RODRIGUES DIAS, Resistencia y sumisión en las políticas educativas de este inicio de siglo.....	63
DEBATS SOBRE LA UNIVERSITAT CATALANA	
MARTA SOLER, Models de govern en universitats de prestigi.....	89
El finançament de la universitat pública	
ESTEVE OROVAL, Història de la política universitària a Catalunya.....	97
JOSEP ORIOL ESCARDÍBUL, Sistemes de finançament de la universitat	104
Impactes i reptes del sistema universitari català	
JOSEP MARIA VILALTA, Impacte social i econòmic de la universitat catalana	115
FRANCESC XAVIER GRAU, Reptes de futur de la universitat pública catalana.....	120
Les condicions laborals del professorat i la qualitat de la universitat	
RAFAEL PLA LÓPEZ, Un professorat sota l'espasa de Dàmocles: la carrera acadèmica i el model d'universitat	133
XAVIER DOMÈNECH SAMPERE, Condicions laborals del professorat i relleu generacional.....	137
ENRIC MARTÍNEZ-HERRERA, Precarització del professorat i qualitat de la universitat	144

La recerca en humanitats i les agències de qualitat

JOAN MANUEL DEL POZO, Valoració social i avaluació tècnica del coneixement humanísticossocial.....	149
ANTONI MARTÍ MONTERDE, La destrucció de la recerca en humanitats a Catalunya.....	157

La docència a la universitat

FRANCESC IMBERNON, La docència universitària.....	165
NORA CATELLI, La docencia y la transmisión de saber	169

PONÈNCIES

La funció social de la universitat.....	177
La docència.....	193
La recerca i la transferència.....	217
La política de personal. Les condicions laborals del PDI i la qualitat de la universitat	231
El col·lectiu d'estudiants: el més nombrós i més oblidat del sistema universitari català.....	237
El govern de les universitats	261
El finançament.....	271
Document de síntesi i conclusions generals.....	285
Apèndix	303
Bibliografia	307

Introducció

Les darreres dècades, la universitat catalana ha sofert una profunda transformació que l'ha convertida en una universitat accessible per al conjunt de la població, oberta a l'entorn social i vinculada a les dinàmiques internacionals. Ha superat el retard provocat pel franquisme, i s'ha homologat acadèmicament, tant en docència com en recerca, al nostre entorn europeu. També són evidents els progressos en creixement i en territorialització. Es pot afirmar que, en bona mesura, la nostra universitat ha assolit els objectius plantejats en les tres edicions del Congrés Universitari Català (CUC) celebrades el segle passat: catalanització, autonomia, democratització, qualitat acadèmica i obertura social, entre d'altres. Tanmateix, la societat actual espera que sigui no només una institució acadèmica de qualitat, sinó també un agent de desenvolupament i de benestar per a la ciutadania. Sembla, doncs, necessari un ampli debat sobre la manera d'aprofundir en els avenços de les darreres dècades abans referits.

Determinats sectors han vist en el context actual l'oportunitat per a una explotació comercial de la universitat, i han traslladat al nostre país el debat, present en diversos fòrums internacionals de màxim nivell (Fons Monetari Internacional, Organització Mundial del Comerç, Unesco, etc.), entre un model d'ensenyament superior com a servei públic o la seva transformació en un model que el considera un bé privat susceptible d'explotació comercial. Els partidaris de la mercantilització propugnen que les demandes del mercat són les que han de guiar els objectius de la docència i de la recerca, i per tant proposen una estructura de professorat basada en la temporalitat, la reducció del finançament públic, l'augment de taxes i preus i un model de govern externalitzat i jerarquitzat. Més encara, es reclama una disminució de les dimensions de la universitat pública, restringint-ne l'accés i reduint-ne les plantilles.

L'alternativa és continuar defensant un model d'universitat al servei i a l'abast de tota la societat, aprofundint i completant els elements positius i de modernització de la trajectòria seguida, tot rectificant-ne els defectes. Un servei públic de creació i de difusió de coneixement, però també de cohesió, promoció i desenvolupament social, en el qual els principis bàsics siguin l'autonomia acadèmica i el compromís amb l'entorn. Per dur-ho a terme cal, en particular, un sistema

de finançament públic que garanteixi l'autonomia financera (i, amb aquesta, la igualtat d'oportunitats i l'interès col·lectiu) i un model de govern basat en la corresponsabilització de la comunitat universitària i en la col·laboració social.

En el nostre país, aquest debat coincideix amb una clara demanda d'un nou salt qualitatiu en l'autogovern, motiu que ja justificaria per si sol la reflexió i el debat sobre el futur de la nostra universitat. En efecte, hi ha diversos precedents en aquest sentit, i molt especialment els mencionats tres CUC celebrats fins al moment. Així, foren fruit del I CUC (1903) els Estudis Universitaris Catalans, mentre que el II CUC (1918) va servir de base de la Universitat Autònoma de Barcelona de la II República. El III CUC tingué lloc el 1978 en un moment crucial, al final de la llarga etapa dictatorial i abans del gran desplegament universitari de les darreres dècades.

La I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana s'ha proposat analitzar aquests nous reptes i proposar canvis per tal que la universitat pugui fer-hi front, tot mantenint el seu caràcter públic, al servei i a l'abast de tota la societat. En definitiva, pretén actualitzar el model social d'universitat com un element clau del país que volem. Per donar ple sentit a aquest propòsit cal una àmplia participació de la comunitat universitària i de la societat en general. En aquest sentit, fem una crida a la Generalitat i les institucions acadèmiques per a la celebració d'un IV Congrés Universitari Català que estableixi les directrius de la universitat catalana del segle XXI. La I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana suposa un primer pas en aquesta direcció, ja que recull els punts de vista tant de membres de la comunitat universitària com d'entitats i associacions de l'entorn social de la universitat. La celebració del IV CUC permetria a la comunitat universitària i a tota la societat reflexionar i debatre sobre les maneres d'impulsar la qualitat acadèmica i el compromís social de la nostra universitat. Aquesta iniciativa ajudaria a recuperar el sentiment col·lectiu d'objectius compartits que tant ha caracteritzat la universitat i la societat catalanes.

Per tot plegat, creiem que ha arribat l'hora de propiciar la convocatòria del IV Congrés Universitari Català per aprofundir i reforçar el caràcter del servei públic universitari, tot donant resposta a les noves demandes socials i a les més grans aspiracions d'autogovern del nostre país.

EL PROCÉS

Ja en els darrers anys, des de diverses instàncies s'havia suscitat la conveniència de celebrar un IV Congrés Universitari Català, i fins i tot s'havia arribat a fer

una «Jornada-fòrum pro-IV Congrés Universitari Català» el 12 de novembre de 2010 al centre Arts Santa Mònica de Barcelona. Finalment, l'assemblea de professorat de les universitats catalanes celebrada el 2 de febrer de 2013 a l'església dels Caputxins de Sarrià en commemoració de la constitució del SDEUB (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona), el 1966, va acordar relançar el debat universitari (tant en els aspectes interns com en temes d'interès general) i molt especialment avançar cap a la celebració d'un IV Congrés Universitari Català.

La iniciativa va ser secundada per professorat de diverses especialitats, provinent de les diferents universitats catalanes, de totes les edats i amb realitats contractuals també diverses. Igualment per personal d'administració i serveis i per estudiants, de perfils variats. Aquest col·lectiu va convenir que, abans de la celebració del IV Congrés, calia engegar una fase prèvia de debat i generació d'argumentari.

Tribuna Universitària de Catalunya

Com a eina per concretar aquesta iniciativa, es va emprendre la Tribuna Universitària de Catalunya, que va celebrar onze sessions entre l'abril de 2013 i l'abril de 2014 (vegeu l'apèndix). La Comissió Organitzadora va estar formada per Josep Ferrer, Violeta Quiroga, Bernat Padró, Antoni Tribó, Josep Manel Parra, Gisela Redondo, Lena de Botton, Alexandre Canturri i Antoni Susín. Es va constituir l'Associació IV Congrés Universitari Català, i es va conformar la web que recolliria les seves activitats i materials.

Aquestes sessions, que van tenir lloc en diversos centres universitaris i van ser presentades per les autoritats institucionals corresponents, van aconseguir aplegar aportacions de personalitats acadèmiques reconegudes en cada tema i la participació de la comunitat universitària. De les onze sessions, nou corresponen directament a qüestions universitàries. Una selecció de les tribunes s'ha incorporat a la secció «Debats sobre la universitat catalana» d'aquest volum.

El Consell Assessor

Per impulsar les següents fases del procés, i en particular l'elaboració de les ponències temàtiques sobre el model d'universitat catalana, el 6 de març de 2014 es va constituir el Consell Assessor a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Estava format inicialment per Josep Ferrer (Comissió Organitzadora) com a president,

Joandomènec Ros (president de l'IEC) com a vicepresident, i els vocals Muriel Casals (presidenta d'Òmnium Cultural), Lluís Rabell (president de la Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona), Arcadi Oliveres (president de la Fundació Justícia i Pau), Joan Viñas Salas (vicepresident de la Xarxa Lluís Vives), Gemma Rauret (exdirectora de l'AQU i de l'ANECA) i Borja de Riquer (Comissió Organitzadora del III CUC).

La vocació d'aquest consell era representar de manera àmplia la societat catalana, per tal que el debat universitari transcendís els murs de l'acadèmia i respongués a les demandes de tot el conjunt de la societat. Per aquest motiu es va anar ampliant progressivament, incorporant nous agents, fins a la seva constitució definitiva el desembre de 2016, que es detalla més endavant.

L'elaboració de les ponències temàtiques

Els treballs per elaborar les ponències es van organitzar inicialment en sis àmbits temàtics: la funció social de la universitat, la docència, la recerca i la transferència, el professorat, el govern i el finançament. Més endavant va afegir-se una setena ponència dedicada al col·lectiu d'estudiants. Per a cadascun dels àmbits es van nomenar uns dinamitzadors, que van ser, respectivament, Ignasi Vila (Universitat de Girona, UdG), Albert Corominas (Universitat Politècnica de Catalunya, UPC), Carles Solà (Universitat Autònoma de Barcelona, UAB), Rafael Pla (Universitat de València, UV), Jordi Mir (Universitat Pompeu Fabra, UPF), Esteve Oroval (Universitat de Barcelona, UB) i Lluís Forcadell (Consell de l'Estudiantat de les Universitats Catalanes, CEUCAT). Més endavant es van configurar els següents equips de redacció i suport:

- *La funció social de la universitat*: Josep Ferrer (UPC), Violeta Quiroga (UB)
- *La docència*: Albert Corominas (UPC), Francesc Imbernon (UB), Antoni Tribó (UPC)
- *La recerca i la transferència*: M. Teresa Anguera (UB), Rosa Solà (Universitat Rovira i Virgili, URV)
- *La política de personal*: Rafael Pla (UV), Joan Viñas (Universitat de Lleida, UdL), Bernat Padró (UB)
- *El govern*: Jordi Mir (UPF), Marta Soler (UB), Teresa Sordé (UAB)
- *El finançament*: Eusebi Jarauta (UPC), Alfons Herranz (UB), Xavier Garcia (UB)
- *El col·lectiu d'estudiants*: Lluís Forcadell (CEUCAT), Ismael Benito (Associació d'Estudiants Progressistes, AEP)

Per orientar i debatre els treballs d'aquests equips es van organitzar dues jornades durant el 2014. La primera, sota el títol «Jornada preparatòria del IV Congrés Universitari Català», va tenir lloc el 9 de maig a l'Institut d'Estudis Catalans i a les Facultats de Filosofia i Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. La sessió plenària d'obertura va comptar amb dues intervencions d'excepció: la conferència «Els tres congressos universitaris catalans», a càrrec d'Albert Balcells, catedràtic d'Història de la UAB i vicepresident de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, i la conferència «La universitat pública catalana avui», a càrrec d'Antoni González Senmartí, secretari general de la URV. A continuació van tenir lloc les sessions paral·leles per àmbits de treball, on es va presentar un primer esquema per a cada ponència que es va debatre entre els participants.

La segona jornada, sota el títol «Jornada de debat cap al IV Congrés Universitari Català», va tenir lloc el 27 de novembre a la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona i a diverses facultats i escoles de la mateixa universitat i de la Universitat Politècnica de Catalunya: l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial, la Facultat de Farmàcia, l'Escola Politècnica Superior d'Edificació, la Facultat de Física i l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura. La conferència inaugural «Resistencia y sumisión en las políticas educativas de este inicio de siglo» va ser pronunciada per Marco Antonio Rodrigues Dias, ex-director general d'Educació Superior de la Unesco. La jornada de debat va consistir en una sessió plenària dedicada a la funció social de la universitat i cinc sessions de treball paral·leles sobre la resta d'àmbits. Les tres conferències han estat incloses en el present volum en l'apartat «Marc històric i contextual».

Els debats en aquestes jornades van tenir continuïtat telemàticament, amb més d'un centenar de participants, i van culminar en les ponències que es publiquen en aquest volum i que constitueixen l'eix vertebral de l'argumentari de la I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana.

La fase de síntesi

A partir d'aquestes ponències, lliurades pels equips de redacció al llarg del primer trimestre de 2015, el Consell Assessor va elaborar un document provisional de síntesi i conclusions, aprovat el dia 1 d'abril. Aquest document va ser sotmès, en els dos mesos següents, a set sessions de presentació i debat, una a cadascuna de les universitats públiques catalanes. Josep Ferrer va anar a totes en representació de la Comissió Organitzadora de la Tribuna Universitària de Catalunya. A la Universitat de Lleida va ser acompanyat per Joan Viñas; a la Universitat Rovira i Virgili, per Rosa Solà; a la Universitat de Girona, per Ig-

nasi Vila i Xavier Pueyo; a la Universitat Pompeu Fabra, per Jordi Mir; a la Universitat Politècnica de Catalunya, per Neus Cònsul; a la Universitat Autònoma de Barcelona, per Arcadi Oliveres i Borja de Riquer; i finalment a la Universitat de Barcelona, per Maria Teresa Anguera i Gemma Rauret.

El resultat va ser el «Document de síntesi i conclusions generals» que també s'inclou en el present volum. Va ser presentat públicament el 14 de juliol de 2015, a la Facultat d'Economia i Empresa de la UB, amb la cloenda a càrrec del secretari d'Universitats i Recerca, Antoni Castellà.

La fase de conclusions i propostes

Al llarg de tot el procés, la iniciativa va anar ampliant complicitats entre els diversos sectors de la comunitat universitària i, fet que és molt rellevant, entre diferents agents de la societat civil. El Consell Interuniversitari Català va registrar la marca «Congrés Universitari Català», i davant la impossibilitat de seguir treballant amb aquest nom el Consell Assessor va adoptar el de I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana, en la seva sessió del 15 de febrer de 2016.

Igualment va crear una Comissió de Redacció, constituïda per Josep Ferrer, Gemma Rauret i Bernat Padró, per tal d'elaborar el «Document de conclusions i propostes», amb la incorporació de les aportacions dels membres del consell i les resultants de les diverses presentacions i debats. La versió inicial de l'esmentat document va ser presentada el 15 d'abril de 2016, a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Barcelona de la UPC, per ser sotmesa a consideració de diferents entitats del territori al llarg de l'any i revisada al juliol i al desembre. La versió definitiva va ser aprovada el 20 de gener de 2017.

ELS EDITORS

Consell de la Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana

La composició del Consell (20 de gener de 2017) està formada per persones significades de diferents entitats, organitzacions polítiques i sindicats que, tanmateix, intervenen a títol personal.

PRESIDENT

Josep Ferrer (exrector de la UPC)

VICEPRESIDENT

Joandomènec Ros (president de l'IEC)

ENTITATS I PERSONALITATS

Javier Asenjo (Col·legi d'Economistes de Catalunya)

Alexandre Blasi (Petita i Mitjana Empresa de Catalunya, PIMEC)

Lena de Bottom (Associació IV Congrés Universitari Català)

Josefina Cambra (Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya)

Xavier Cordoncillo (Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya)

Lluís Forcadell (CEUCAT)

M. Teresa Freixes (Societat Civil Catalana, SCC)

Oriol Illa (Taula del Tercer Sector)

David Miñana i Galbis (Assemblea Nacional Catalana, ANC)

Eloi Palà (Foment del Treball, Associació Independent de Joves Empresaris de Catalunya, AIJEC)

Violeta Quiroga (Tribuna Universitària)

Gemma Rauret (exdirectora de l'AQU i de l'ANECA)

Albert Recio (Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona)

Borja de Riquer (Comissió Organitzadora del III Congrés Universitari Català)

J. Oriol Rusca (Intercol·legial de Col·legis Professionals de Catalunya)

Vicenç Tarrats (Consell Econòmic i Social de Barcelona)

Josep Teres (Col·legi de Metges de Barcelona)

Joan Vallvé (Òmnium Cultural)

ORGANITZACIONS POLÍTIQUES

Jèssica Albiach (Catalunya Sí que es Pot, CSQP)

Quim Arrufat (Candidatura d'Unitat Popular — Crida Constituent, CUP-CC)

Antoni Castellà (Junts pel Sí, JxS)

Pilar Díaz (Partit Socialista de Catalunya, PSC)

Arcadi Oliveres (Procés Constituent)

Fernando Sánchez (Partit Popular de Catalunya, PPC)

Jorge Soler (Ciutadans — Partit de la Ciutadania, C's)

ORGANITZACIONS SINDICALS (PDI, PAS i estudiants)

Ismael Benito (Associació d'Estudiants Progressistes, AEP)

M. Isabel García-Planas (Central Sindical Independiente y de Funcionarios, CSI-F)

Nil Homedes (Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans, SEPC)

Bernat Padró (Confederació General del Treball, CGT)

Josep Manel Parra (Intersindical — Confederació Sindical Catalana, Intersindical-CSC)

Ramon Sans (Unió General de Treballadors, UGT)

Antoni Tribó (Comissions Obreres, CCOO)

DOCUMENT DE CONCLUSIONS I PROPOSTES

I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana. Cap al IV Congrés Universitari Català

Qualitat, autonomia i compromís social
per a una universitat al servei i a l'abast
de tota la societat

ACRÒNIMS

CCUC	Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana
EEES	Espai Europeu d'Educació Superior
EER	Espai Europeu de Recerca
R+D+I	Recerca+desenvolupament+innovació
PAS	Personal d'administració i serveis
PDI	Personal docent i investigador
RLT	Relació de llocs de treball
TIC	Tecnologies de la informació i la comunicació

PRESENTACIÓ

El Consell de la I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana (CCUC) va aprovar el 20 de gener de 2017 el «Document de conclusions i propostes», que reproduïm en les pàgines següents, sobre el model d'universitat que considera adient per al futur del nostre país. Igualment es recullen en aquest volum els documents en els quals s'ha basat, elaborats al llarg dels darrers quatre anys.

En aquest document es ratifica que la universitat catalana està en condicions d'assumir un salt qualitatiu en el compromís social envers el desenvolupament i el benestar del seu entorn. Compromís que ha de reforçar el seu caràcter de servei públic, atent a les necessitats de tota la societat, a l'abast de la ciutadania i basat en la cooperació i corresponsabilització de la comunitat universitària i dels altres actors implicats.

En aquest sentit, aquestes reflexions i propostes es posen a disposició de la Generalitat de Catalunya i de les institucions acadèmiques com a aportació inicial per al desenvolupament del IV Congrés Universitari Català, que, per donar continuïtat als tres celebrats en el segle passat, entenem necessari en els moments actuals.

Barcelona, maig de 2017

BALANÇ I DIAGNÒSTIC

Els darrers quaranta anys la universitat catalana ha aconseguit homologar-se a l'entorn europeu i participa activament a l'EEES i a l'EER. És el moment, doncs, de plantejar-se nous reptes i fites més ambiciosos, i alhora d'esmenar els dèficits detectats i de revertir els retrocessos dels últims anys (en bona part per la insuficiència de recursos).

LA FUNCIO SOCIAL

La universitat ha de ser una institució acadèmica de qualitat, que imparteixi docència d'alt nivell, basada en la recerca avançada, i alhora un agent de desenvolupament socioeconòmic que faci del coneixement una eina d'equitat i benestar.

Davant la disjuntiva sobre com donar resposta a aquestes noves demandes (vegeu la Conferència Mundial Unesco, París, 1998), la I CCUC reafirma el caràcter de servei públic de la universitat, contra l'alternativa de considerar l'educació superior com un bé privat sotmès a tracte mercantil.

Defenseu, doncs, un model d'universitat basat en la qualitat acadèmica, en l'autonomia universitària com a garantia de la llibertat de pensament i d'organització, i en el compromís social per al ple desenvolupament de les persones i per atendre les necessitats del conjunt de la societat (administració, sector productiu, tercer sector, mercat laboral...).

Proposem una concepció global del sistema universitari i científicotècnic català (universitats, centres tecnològics i de recerca...), amb assignació coordinada i planificada dels objectius de les entitats membres, que cooperin en comptes de competir, tot potenciant l'equilibri territorial.

L'objectiu general compartit és un sistema universitari promotor de valors humans i ètics, de l'esperit crític, i inserit en l'àmbit internacional. Alhora, arrelat al nostre entorn, compromès amb la catalanitat, amb el desenvolupa-

ment sostenible i amb la construcció d'un país basat en el coneixement (generalització de l'educació superior terciària, transformació del model productiu, «socialització del coneixement», entre d'altres).

LA DOCÈNCIA

La generalització de l'educació superior requereix potenciar la formació en les seves diferents vessants (universitària, professional, continuada...) i modalitats (presencial, a distància, amb diversitat i flexibilitat horària...) com a instrument de promoció individual i de desenvolupament col·lectiu.

La qualitat d'aquesta formació és un dels principals objectius de la universitat i resulta preocupada per tots els aspectes analitzats en els diferents apartats. En particular ha quedat afectada pels problemes de personal (recanvi generacional, reducció de plantilles, etc.) que s'aborden més extensament més endavant.

Un principi bàsic a tots els efectes és la igualtat d'oportunitats (per accedir als nivells superiors, a l'exercici professional vinculat a l'R+D, etc.), cosa que en particular ens fa optar per tendir cap a la gratuïtat de les matrícules i l'augment de les beques de desplaçament i d'oportunitat, amb controls d'aprofitament no discriminatoris.

D'altra banda, alertem sobre certes distorsions, tant internes (menysteniment de la docència envers la recerca, per exemple) com externes (excessiva fragmentació del saber, conjunturalitat de les demandes, autosuficiència de les TIC, entre d'altres).

Per evitar-les, calen accions acadèmiques per revalorar la docència (en l'avaluació, la selecció...), per destacar la responsabilitat social del professorat, per emfatitzar els continguts (incloent els genèrics, interdisciplinaris, etc.) necessaris per formar persones competents i adaptables i per potenciar els valors que en facin ciutadans crítics.

Calen igualment accions polítiques i organitzatives, com ara establir un mapa de docència, clarificar el marc i els nivells de qualificacions (professional, grau, màster, doctorat...) i dimensionar-los, així com explicitar els objectius de cada integrant del procés formatiu (titulacions, mòduls, assignatures...). Cal garantir que els canvis de marc i de plans docents es basin en el consens i en l'anàlisi dels resultats.